

รูปแบบการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในยุคปัจจุบัน

THE METHODS OF DISSEMINATING DHAMMA THROUGH RADIO BROADCASTING IN THE MODERN ERA

ประพันธ์ นึกกระโทก¹
Praphan Nuekkathok¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการเผยแพร่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในยุคปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าสถานีวิทยุมีประโยชน์อย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าจะดูเป็นสื่อที่เก่าเกินไปสำหรับยุคปัจจุบัน แต่ก็ยังมีคนอีกจำนวนไม่น้อยที่ยังมีความพอใจใช้สื่อวิทยุ เพื่อรับฟังธรรมะ รับฟังข่าวสารต่าง ๆ เช่น ข่าวการศึกษา ข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง นานาสาระธรรมและข่าวสารบันเทิงต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย สามารถช่วยบรรเทาภาวะความเครียดต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะเมื่อได้ฟังเสียงธรรมจากสถานีวิทยุ ซึ่งมีทั้งดีเจที่ต้นขึ้นชอบมีการสนทนาโต้ตอบกับผู้ฟังผ่านการจัดรายการสด และเทปบรรยายธรรมของพระสุปฏิปันโน ก็จะทำให้มีจิตใจเบิกบานมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ผู้เผยแพร่ธรรม หรือนักจัดรายการวิทยุ จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอน ในเรื่องของการเป็นผู้ส่งสารที่ดี คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่ดี หากปฏิบัติได้เช่นนี้ก็จะทำให้เข้าถึงความถูกต้อง และเกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นอีกด้วย

นอกจากนี้การใช้สื่อออนไลน์ควบคู่กับวิทยุ เช่น เฟซบุ๊ก และยูทูบ เพื่อเพิ่มช่องทางการเผยแผ่ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขึ้น และตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้ฟังในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: การเผยแพร่ธรรม, สถานีวิทยุกระจายเสียง, ยุคปัจจุบัน

Abstract

This academic article aims to study the methods of disseminating Dhamma through radio broadcasting in the modern era. The study found that radio stations remain highly beneficial, despite being considered an outdated medium for the present time. A significant number of people still prefer using the radio to listen to Dhamma teachings, news such as

¹ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา / Faculty of Humanities Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus, Thailand
Corresponding author, E-mail: praphan18244@gmail.com, โทร .098-1566-492

educational updates, current events, various informative content, and entertainment news. Radio can help alleviate stress, especially when listening to Dhamma programs. These may feature popular DJs interacting with listeners through live shows or recordings of sermons by respected monks, which can uplift the listeners' spirits.

Dhamma disseminators or radio hosts need to be knowledgeable about the teachings of the Buddha regarding being effective communicators. The qualities of a good Dhamma broadcaster include understanding the principles of good communication as taught by the Buddha. Adhering to these principles can lead to accurate delivery and be beneficial to others.

Additionally, using online media alongside radio, such as Facebook and YouTube, helps broaden the reach of propagation channels to target audiences more effectively and meet the diverse needs of modern listeners.

Keywords: Dhamma Propagation, Radio Station, Modern Era

บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นในท่ามกลางความเชื่อแห่งลัทธิต่าง ๆ ซึ่งฝังรากลึกของผู้คนมาอย่างยาวนาน การที่จะนำสัจธรรมที่พระองค์ได้ทรงค้นพบให้เวไนยสัตว์ได้รับรู้ ในสมัยนั้นค่อนข้างลำบากหลายด้าน เพราะทุกชนชาติย่อมมีลัทธิศาสนาที่ตนนับถืออยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว แต่พระพุทธองค์ทรงมีความประสงค์จะให้มวลมนุษย์ได้รับประโยชน์ในสิ่งที่พระองค์ทรงค้นพบ ให้คนได้รู้จักศาสนาและรับธรรมะคำสอน ในช่วงต้นพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรมมีผู้ศรัทธาและรู้แจ้งธรรมเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดพระอรหันตสาวกจำนวน 60 องค์ ออกไปประกาศพระศาสนา ด้วยพระดำริว่า “จรณ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนฺหิตาย พุทฺชนฺสุขาย โลกานุกมฺปาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนจำนวนมาก เพื่อเกื้อกูลแก่ชาวโลก” (พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, พระมหาพรหมชา ธมฺมหาโส, 2562)

การเผยแผ่ธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปสู่มวลมนุษย์ในสถานที่ต่าง ๆ ใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การประกาศ บรรยาย ปาฐกถา ปุจฉา วิสัชนา ให้แก่บุคคลหรือชุมชนนั้น เน้นสิ่งที่ดีให้คนเห็นความสำคัญและประโยชน์ รู้แจ้งเห็นจริง ให้รู้จักการดำรงชีวิตด้วยหลักการทางศาสนา ในการประกาศหลักธรรมในครั้งนั้นพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกใช้รูปแบบการเผยแผ่แบบมุขปาฐะ คือสอนด้วยคำพูด ปากต่อปาก ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สืบทอดคำสอนได้มีการพัฒนาไปตามยุคตามสมัย ได้แก่ (1) ยุคที่สืบต่อมาด้วยการทรงจำด้วยปากเปล่า เรียกว่า มุขปาฐะหรือมุขปาฐ และ (2) ยุคที่ได้จารึกเป็นตัวอักษร เช่น ในใบลาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542)

ในยุคปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อต่าง ๆ มีความหลากหลายและเข้าถึงผู้คนได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งรวมถึงสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ และติ๊กต็อก ที่สามารถสื่อสารและเผยแผ่ธรรมะได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง แม้ว่าสถานการณ์วิทยุกระจายเสียงอาจดูเป็นสื่อเก่า แต่ยังคงมีความสำคัญ โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่สะดวกในการเดินทางไปยังสถานธรรม การฟังธรรมะจากวิทยุช่วยให้พวกเขาได้รับรู้และเข้าใจธรรมะในขณะที่อยู่ที่บ้าน ทำให้เกิดความสงบและผ่อนคลาย

คลายจากความเครียดในชีวิตประจำวัน การฟังธรรมะผ่านวิทยุไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นช่องทางให้ผู้ฟังได้ทำบุญกุศลใหม่ ๆ โดยการสนับสนุนสถานีวิทยุหรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้น นอกจากนี้ การฟังธรรมะยังช่วยให้ผู้ฟังสามารถพัฒนาตนเองได้ในด้านจิตใจและอารมณ์ ส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตโดยรวม การใช้สื่อสมัยใหม่และสื่อเก่าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สามารถทำให้เข้าถึงผู้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยส่งเสริมให้ผู้คนได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง แม้นในยุคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้

จากข้อมูลที่คุณเขียนได้กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเผยแผ่ผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงในยุคปัจจุบัน มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาและค้นหาแนวทางที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน จึงสนใจศึกษารูปแบบการเผยแผ่ธรรมทางสถานีวิทยุกระจายเสียงในยุคปัจจุบัน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในวางแผนและพัฒนาการเผยแผ่ธรรมให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และยังเป็นการต่อยอดการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนา

หลักการและแนวทางปฏิบัติที่ใช้เป็นแนวทางในการสื่อสาร เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา พิจารณาจากหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญและสะท้อนถึงแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

1. การสื่อสารเชิงพุทธ

การสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึงการสื่อสารที่อิงอยู่บนพื้นฐานของหลักการในพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีรากฐานจากความเชื่อในกฎแห่งกรรมและการกระทำตามเหตุปัจจัย การสื่อสารเชิงพุทธประกอบด้วยการสื่อสารทั้งกับตนเอง (การภาวนาภายใน) และกับบุคคลอื่น (การสื่อสารเชิงวัจนะและอวัจนะ) โดยมีเจตนาและความเพียรในการสื่อสารไปในทางที่ดี ะมัดระวังไม่สื่อสารในทางที่เป็นโทษ การสื่อสารดังกล่าวควรทำด้วยสติและปัญญาเพื่อให้เกิดความสุขและความเจริญแก่ทั้งตนเองและสังคมรอบข้าง โดยเน้นการดำเนินชีวิตที่สงบสุขและไม่เบียดเบียนกัน

หลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่

1.1 ปัจจยภายนอก (อายตนะภายนอก)

หมายถึงสิ่งที่มีกระทบต่อผู้รับสาร เช่น รูป เสียง กลิ่น รส และการสัมผัส ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการรับรู้และการสื่อสาร โดยปัจจยภายนอกเหล่านี้เป็นตัวกระตุ้นที่เกิดขึ้นตลอดเวลา การรับรู้ที่มีสตินำไปสู่การตอบสนองที่มีปัญญา (ที.ปา. (ไทย) 11/146/106)

1.2 พรโตโฆสะ

พรโตโฆสะ หมายถึงเสียงหรือเนื้อหาที่ได้รับจากบุคคลอื่น อาจเป็นไปในทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษก็ได้ ในทางพุทธศาสนาเน้นพรโตโฆสะในทางที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งหมายถึงการฟังหรือรับรู้ในสิ่งที่ดีงามจากผู้อื่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาปัญญาและมุมมองที่ถูกต้อง

1.3 กัลยาณมิตร

กัลยาณมิตร หรือมิตรดี เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญในการสื่อสารเชิงพุทธ การมีเพื่อนที่ดีและมีคุณธรรมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เกิดพัฒนาการทางจิตใจและการดำรงอยู่ในเส้นทางที่ถูกต้อง ในการสื่อสาร การเป็นกัลยาณมิตรยังหมายถึงการส่งสารหรือเนื้อหาที่ดีไปยังผู้อื่น เพื่อเป็นแนวทางที่ช่วยสนับสนุนให้บุคคลอื่นได้รับประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

การสื่อสารเชิงพุทธนี้ จึงมุ่งเน้นการใช้ศักยภาพของมนุษย์เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ดี โดยสร้างสังคมที่เกื้อกูลกันและส่งเสริมคุณธรรมในสังคม ผู้เขียนเห็นว่า การบูรณาการภาวะผู้นำในการสื่อสารของ ผู้บริหาร ควรสื่อสารกับแหล่ง ผู้รับสารหรือผู้ส่งสารที่ดีที่ย่อมได้รับสารที่ดีที่ก่อประโยชน์แก่ตนเอง อีกนัยหนึ่งในกระบวนการสื่อสาร กับบุคคลอื่น เมื่อบุคคลเป็นผู้ส่งสารก็ต้องทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารที่ดีเป็นกัลยาณมิตรแก่ผู้รับสาร กล่าวโดยรวมเกี่ยวกับปัจจัยภายนอก กล่าวถึงปัจจัย 3 ประการ ได้แก่

1. สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลาย
2. สารที่ปรากฏหรือมากับสิ่งเร้านั้น หรือเนื้อหาสาระ
3. ผู้ส่งสาร ในทัศนะของพระพุทธศาสนาและในการสื่อสารเชิงพุทธ

พิจารณาว่า สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นทั้งหลายเหล่านั้นเป็นของ กลาง ๆ ที่มีอยู่เป็นปกติ แต่สารที่ปรากฏหรือมากับสิ่งเร้า หรือเนื้อหาสาระนั้น ต้องเป็นสารที่ดี ก่อให้เกิดปัญญาและประโยชน์ โดยถูกส่งหรือถูกสื่อสารออกมาจากผู้ส่งสารที่ดี (ทัศนีย์ เจนวนิชสุข, 2554)

คุณสมบัติของผู้สอน หรือนักเผยแผ่

ผู้สอนหรือนักเผยแผ่ที่ดีควรมีบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใส ทำให้ผู้ฟังรู้สึกประทับใจ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างในด้านความสง่างาม พระสุรเสียงที่ชวนฟัง และคุณลักษณะของมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ ซึ่งเป็นที่น่าเคารพและศรัทธา นอกจากนี้ นักเผยแผ่ที่ดีควรมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร (อง.สตตก. (ไทย) 23/37/57) ดังนี้

1. ปิโย – น่ารักและสนิทสนม สร้างความใกล้ชิดให้ผู้ฟังรู้สึกสบายใจ
2. ครุ – เป็นที่เคารพ น่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับได้
3. ภาวนีโย – เป็นที่ยกย่อง มีความรู้จริง และปรับปรุงตนเสมอ
4. วัตตา – เป็นนักพูดที่อธิบายเข้าใจง่าย
5. วัจะนักรุขโม – อดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ได้
6. คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา – พูดถ้อยคำลึกซึ้ง เข้าใจง่าย ปรับวิธีการสอนได้ตามสถานการณ์
7. โน จัญญานะ นิโยชเย – ไม่ชักนำในทางที่ผิด แนะนำในสิ่งที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ คุณสมบัติของนักเผยแผ่ที่ดี ยังมีอีกประการ ดังนี้

1. มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต
2. ไม่ถือตัวหยิ่งโส
3. มีความอดทน ใจเย็น
4. มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า
5. มีความรอบคอบ
6. มีความประพฤติน่าเคารพบูชา
7. รู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง

จุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธเจ้า

ส่วนเรื่องจุดมุ่งหมายในการสอนเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึง เพราะจะนำไปสู่ เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยต้องมีเนื้อหา หรือเรื่องที่จะสอน มีตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง และวิธีการสอน ครบถ้วนทุกอย่าง แยกเป็นข้อ ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2531) ได้ดังนี้

1. พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ผู้ฟังเห็นแจ้งในสิ่งที่จำเป็น โดยเน้นให้เข้าใจเฉพาะสิ่งที่เปื้อประโยชน์ต่อการบรรลุธรรมเท่านั้น สิ่งใดที่ไม่จำเป็นจะไม่ทรงสอน เช่น ทรงยกตัวอย่างการหยิบใบไม้ขึ้นมาแค่มกิบเพื่อเปรียบเทียบกับใบไม้ทั้งหมดบนต้น แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ทรงสอนคือเพียงบางส่วนจากที่ทรงรู้ทั้งหมด

2. ทรงสอนโดยเน้นเหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจได้ด้วยตนเอง โดยยกตัวอย่างว่า แม้ผู้ปฏิบัติตามติดตามพระพุทธเจ้าทางกาย แต่หากยังมีกิเลสอยู่ ย่อมห่างไกลจากการเข้าใจธรรม แต่หากแม้จะอยู่ห่างทางกาย แต่มีใจบริสุทธิ์ รู้ธรรมแล้ว ก็ถือว่าอยู่ใกล้พระองค์

3. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังปฏิบัติตามจนได้รับผลแห่งการปฏิบัติ โดยเน้นว่าการบูชาที่แท้จริงคือการปฏิบัติตามธรรม เช่น พระธรรมารามตั้งใจปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมเป็นการบูชาอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการนำสิ่งของมาสักการะ

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธองค์ได้ตรัสองค์แห่งธรรมกถึกไว้ว่า “อานนตการแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่นจึงตั้งธรรม 5 อย่างไว้ในใจ” คือ

1. เราจักแสดงธรรมไปตามลำดับ
2. เราจักแสดงอรรถ
3. เราจักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู
4. เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม
5. เราจักไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/263)

ในการแสดงธรรมนั้น ผู้ที่เป็นนักเผยแผ่จะกล่าวหรือแสดงธรรมต้องยึดหลักการสอน 5 ประการดังกล่าว

หลักพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับการสื่อสาร

กระบวนการและช่องทางการสื่อสารตามหลักพุทธศาสนา พระพุทธเจ้า ได้ทรงอธิบายเรื่องของบุคคลไว้ว่าบุคคลประกอบด้วยส่วนประกอบ 5 ประเภท เรียกทางธรรมว่า เบญจขันธ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2538) คือ

1. รูป (Corporeality) ได้แก่ รูปธรรมทั้งหมด ร่างกายและพฤติกรรม
2. เวทนา (Feeling) ได้แก่ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะทาง ประสาท

ทั้ง 5 และทางใจ

3. สัญญา (Perception) ได้แก่ความจำได้หมายรู้ คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมายลักษณะต่างๆ อันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นๆ ได้

4. สังขาร (Mental Formations or Volitional Activities) ได้แก่ องค์ประกอบ หรือคุณสมบัติต่างๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งจะปรุงแต่งและแสดงออกทางกายทางวาจาหรือเป็นเครื่องปรุงของจิตของความคิดซึ่งนำไปสู่ปัญญา (Wisdom or Understanding)

5. วิญญาณ (Consciousness) ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง 5 และ ทางใจ คือ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจซึ่ง หลักคำสอนในเรื่องบุคคลนี้ทำให้เข้าใจกระบวนการของที่มาของการสื่อสารด้วยการพูดของบุคคล

แบบจำลองการสื่อสารของเดวิด เบอร์โล (Berlo, 1960) ที่เรียกว่า S-M-C-R Model นั้น ได้อธิบายว่ากระบวนการสื่อสารประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Sender) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งช่องทางการสื่อสาร (Channel) ที่เบอร์โลแนะนำนั้นประกอบด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนังสัมผัส ใช้เป็นสื่อรับรู้และส่งผ่านข้อมูลระหว่างผู้สื่อสาร นอกจากนี้ ยังมีการเปรียบเทียบแนวคิดการสื่อสารของเบอร์โลกับแนวคิดที่ลึกซึ้งของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้กล่าวถึงกระบวนการรับรู้ผ่านมโนทวารหรือจิตใจเป็นอีกหนึ่งช่องทางนอกเหนือจากประสาทสัมผัสทางกาย การรับรู้ผ่านมโนทวารนี้เรียกในเชิงอภิปรัชญาว่า "ธรรมารมณ์" เช่น การรับรู้ทางใจ ความคิด และอารมณ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้สอนไว้ว่าเป็นการรับรู้อันละเอียดอ่อนที่ลึกซึ้งกว่าแค่การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส

หลักการสื่อสารในยุคพระพุทธเจ้ามีเพียงการพูดและการเขียน เน้นการสื่อสารที่เป็นคุณธรรมและมีคุณภาพ พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการพูดที่ดี ได้แก่

1. พูดความจริง พูดที่แน่นอนและมั่นคง ไม่เปลี่ยนไปมา
2. พูดเพื่อสมานไมตรี ใช้คำพูดที่สร้างความสัมพันธ์และเสริมสามัคคี
3. พูดคำไพเราะ ใช้คำที่สุภาพ อ่อนหวาน และให้กำลังใจ
4. พูดที่มีประโยชน์ คำพูดที่มีเหตุผล มีหลักฐาน และไม่สามารถคัดค้านได้

หลักเหล่านี้สามารถนำไปปรับใช้กับการสื่อสารในยุคปัจจุบัน เช่น การประชาสัมพันธ์และการโฆษณา

หลักพระพุทธศาสนาในการประยุกต์ใช้กับการสื่อสารในฐานะผู้รับสารนั้น พระพุทธเจ้าทรงแยกผู้รับสารออกตามระดับปัญญาที่ต่างกัน โดยทรงคำนึงถึงความสามารถในการรับรู้และเข้าใจในระดับที่แตกต่าง ซึ่งลึกซึ้งกว่าการวิเคราะห์ผู้รับสารแบบพื้นฐานทั่วไปที่นักวิชาการตะวันตกใช้ เช่น การพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพ สภาพจิตใจ บุคลิกภาพ และปัจจัยทางสังคมที่ทำให้แต่ละคนมีทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่แตกต่างกัน ในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงแบ่งคนตามระดับปัญญาออกเป็น 4 ระดับ และใช้การสื่อสารที่เหมาะสมกับระดับปัญญาเหล่านี้ (สุวตฺถน จันทระจันทร, 2540) ได้แก่

1. อุคฆติตัญญู - หมายถึง ผู้ที่มีภูมิปัญญาสูง สามารถเรียนรู้และเข้าใจคำสอนได้ทันทีเพียงแค่ได้ฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวที่โผล่เหนือระดับน้ำแล้วพร้อมบานเมื่อได้รับแสงอาทิตย์
2. วิปจิตัญญู - หมายถึง ผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้แต่ต้องอาศัยการอธิบายเพิ่มเติม เปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงผิวน้ำและพร้อมจะบานในวันรุ่งขึ้น
3. เนยยะ - หมายถึง ผู้ที่ต้องใช้ความเพียรในการเรียนรู้ธรรม ด้วยการฟัง คิด ถาม และท่องบ่นอย่างยิ่งยวด จึงจะสามารถเข้าใจได้ เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำและต้องใช้เวลาในการโผล่ขึ้นสู่ผิวน้ำเพื่อแบ่งบานในโอกาสต่อไป
4. ปทปรมะ - หมายถึง ผู้ที่ไม่สามารถเข้าใจธรรมได้แม้จะใช้ความพยายามในการฟัง คิด และท่องบ่น เปรียบเสมือนบัวที่ติดอยู่ใต้อาสน์และไม่สามารถโผล่ขึ้นมาได้

การแบ่งระดับปัญญานี้แสดงถึงความลึกซึ้งในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า ที่ทรงเข้าใจว่าผู้รับสารแต่ละคนมีศักยภาพและวิธีการเรียนรู้ที่ต่างกัน และทรงเลือกแสดงธรรมตามความสามารถในการรับรู้ของแต่ละบุคคล

การพูดที่ดีและไม่ดีพระพุทเจ้าทรงแสดงไว้ใน ปาสาทิกสูตร ทรงชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของบัณฑิตคือ มีการพูดถ้อยคำที่ดีที่ตนเคยพูดมาเป็นปกติซึ่งวัฏกรรมของบัณฑิต จะเป็นวัฏกรรมที่สุภาพดีงาม 5 ประการ ดังนี้

1. กาลวาที พูดถูกกาล คือ พูดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักให้รู้จักกันและพูดชักนำคนที่รู้จักกัน ให้ชอบพอกัน พูดชักจูงคนที่ชอบพอกันให้สนิทสนมกัน
 2. สัจจวาที พูดความจริง คือ เว้นการพูดเท็จ พูดคำจริง เว้นการพูดส่อเสียด พูดคำสมาน สามัคคี เว้นการพูดคำหยาบ พูดคำอ่อนหวานสุภาพ เว้นการพูดเพื่อเจ้า พูดคำมีประโยชน์
 3. ภูตวาที พูดสิ่งที่จริง คือ คำพูดแน่นอนและคงที่
 4. อัตถวาที พูดสิ่งที่เป็นประโยชน์ คือ คำพูดมีเหตุผล มีหลักฐานยืนยันผู้อื่นคัดค้านไม่ได้
 5. ธรรมวาที พูดเป็นธรรม คือ คำพูดที่ดูดีและคำพูดอ่อนหวาน ถ้อยคำออกมาจาก น้ำใจใสสะอาดของผู้พูด พูดเร้าใจ ผู้ฟังให้เห็นควรคือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งจัดเป็นคำพูดดูดี พูดให้ กำลังใจ ทำให้ผู้ฟังชื่นบาน
 6. วินยวาที การพูดอย่างมีจรรยาบรรณ คือ ไม่พูดคำที่ไม่จริง: หลีกเลี่ยงการพูดคำที่เป็นเท็จหรือหลอกลวง ไม่พูดคำที่ไม่ถูกต้อง: คำพูดควรมีความถูกต้องทางข้อมูล ไม่พูดคำที่ไม่เป็นประโยชน์: คำพูดต้องมีประโยชน์ต่อผู้ฟัง ไม่พูดคำที่ไม่เป็นที่รักของผู้อื่น: คำพูดควรสร้างความสุขและไม่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกไม่ดี นอกจากนี้ หากคำพูดเป็นจริงและถูกต้อง แต่ไม่เป็นประโยชน์หรือไม่สร้างความรักให้กับผู้อื่น ก็ควรเลือกที่จะไม่พูด อย่างไรก็ตาม หากคำพูดเป็นจริง ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ แต่ไม่เป็นที่รักของผู้อื่น ควรเลือกเวลาที่เหมาะสมในการพูดเพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากที่สุด (ที.ปา. (ไทย) 11/119/124-125)
- ดังนั้น การเผยแผ่ธรรมะผ่านวิทยุกระจายเสียง ต้องมีความสำรวมในธรรม จึงจะเป็นที่น่าเลื่อมใส ประพฤติดี จิตใจดี ไม่กล่าวร้าย ไม่ทำร้าย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ใช้ภาษาที่งดงาม มีความอดทน เสียสละ มีวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลาย น่าสนใจ แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ในปัจจุบันและอนาคต มีความรู้ สามารถอธิบายตีความ วิเคราะห์หลักธรรมได้อย่างถูกต้องไม่ผิดพลาด มีปฏิภาณไหวพริบ อธิบายธรรมะได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง เข้าใจอรรถ รู้จักกาล รู้จักคำพูด มีความทันสมัยอยู่เสมอ มีรูปแบบการเผยแผ่ที่หลากหลายน่าสนใจแก่ผู้ฟังทุกเพศทุกวัย

แนวคิดเกี่ยวกับสถานีวิทยุกระจายเสียงในปัจจุบัน

การสื่อสารมวลชนผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงถือเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. เพื่อแจ้งให้ทราบ (Inform) สื่อวิทยุทำหน้าที่แจ้งข่าวสารเพื่อให้ประชาชนทราบและตามทันเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
2. เพื่อสอนหรือให้การศึกษา (Teach or Educate) สื่อวิทยุมีการให้ความรู้หลากหลายรูปแบบ ทั้งรายการวิทยุเพื่อการศึกษาและรายการทั่วไปที่สอดแทรกเนื้อหาสาระ
3. เพื่อสร้างความพอใจหรือให้ความบันเทิง (Please or Entertain) วิทยุกระจายเสียงนำเสนอบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ฟัง
4. เพื่อเสนอหรือชักจูงใจ (Propose or Persuade) วิทยุถูกใช้เพื่อจูงใจผู้ฟังในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมหรือสนับสนุนสินค้าขององค์กรธุรกิจ

นอกจากนี้ Harold Lasswell ได้มีการเสนอหน้าที่ของสื่อสารมวลชนเป็นท่านแรก ที่ได้รับการสรุปโดย Bryant, J (Bryant, J, 2002) ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยจำแนกหน้าที่ของสื่อสารมวลชนออกเป็น 4 ประการ ได้แก่

1. การสอดส่องเหตุการณ์ (Surveillance) เพื่อเสนอข้อมูลสำคัญแก่ประชาชน
2. การชี้แจงและเสนอแนวทางแก้ไขเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Correlation)
3. การสืบทอดคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม (Socialization)
4. การให้ความบันเทิง (Entertainment)

ปัจจุบัน สื่อได้พัฒนารูปแบบการสื่อสารเชิงศึกษาและบันเทิง (Edutainment) โดยผสมผสานการให้ความรู้ควบคู่กับความสนุกสนานเพื่อสร้างความรู้พร้อมกับความเพลิดเพลินผ่านสื่อหลากหลายชนิด เช่น รายการโทรทัศน์ เกม ภาพยนตร์ และมัลติมีเดีย

ประเภทของสถานีวิทยุ

1. ตามประเภทของประกอบการ มีดังต่อไปนี้ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550)
 - วิทยุของรัฐ เพื่อรักษามลประโยชน์และความมั่นคงของรัฐ
 - วิทยุใต้ดิน เพื่อต่อต้านรัฐหรือวิทยุกระแสหลัก และใช้พื้นที่แสดงความ คิดเห็นของกลุ่มที่จัดตั้ง
 - วิทยุของสงฆ์หรือพระพุทธศาสนาและชุมชน เพื่อรักษามลประโยชน์ของชุมชน
 - วิทยุบริการสาธารณะ เพื่อรักษามลประโยชน์ของสาธารณะขององค์กร หรือสถาบันการศึกษา และรักษาบรรทัดฐานทางสังคม
 - วิทยุเชิงพาณิชย์ เพื่อแสวงหากำไรและรักษาประโยชน์ของธุรกิจ
2. ตามวัตถุประสงค์ของสถานี
 - สถานีแนวข่าวสารสาระ ที่มุ่งเน้นการให้ข่าวสาร
 - สถานีแนวการศึกษา มุ่งเน้นด้านการให้ความรู้และการศึกษา
 - สถานีแนวบันเทิง มุ่งเน้นด้านความบันเทิง
3. ตามเนื้อหาหลักของสถานี
 - สถานีเพลงและดนตรี
 - สถานีข่าวและสาระ
4. ตามกลุ่มผู้ฟัง
 - ตามอายุ
 - ตามเพศ
 - ตามกลุ่มอาชีพหรือสถานภาพทางเศรษฐกิจ
 - ตามระดับการศึกษา
 - ตามพื้นที่ ภูมิภาคประเทศ
5. ตามเนื้อหาของรายการ
 - รายการแนวข่าวและสารคดี ที่เน้นข่าวสารความรู้ สารคดี การศึกษาและการถ่ายทอดการบรรยายนอกสถานที่
 - รายการแนวจินตคดี เช่น ละครวิทยุ รายการตลก บันเทิง สารบันเทิง ปกิณกะบันเทิง

- รายการแนวการมีส่วนร่วมของผู้ฟังและวิทยากรรับเชิญ
- รายการโฆษณา การโฆษณาสินค้า การรณรงค์เพื่อสังคม การประกาศบริการ

6. ตามพื้นที่ที่ครอบคลุมของสถานี

- ระดับชาติ
- ระดับภูมิภาค
- ระดับท้องถิ่น
- ระดับชุมชน

สถานีวิทยุกระจายเสียงพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา หรือ "วิทยุ มจร. นครราชสีมา" มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและให้บริการด้าน วิชาการแก่สังคม รวมถึงให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน โดยมีการครอบคลุมการกระจายเสียง ทั้งในพื้นที่อำเภอเมืองนครราชสีมาและพื้นที่ใกล้เคียง อีกทั้งยังเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์บน Facebook และ YouTube แม้ว่าข้อดีของสื่อวิทยุจะสามารถเข้าถึงผู้รับสารจำนวนมากได้พร้อมกัน แต่ก็มีข้อจำกัดคือ การสื่อสารแบบวิทยุอาจขาดความยั่งยืนและไม่สามารถสะท้อนกลับจากผู้ฟังได้โดยตรงเท่าในช่องทางอื่น เนื่องจากผู้ฟังมีความหลากหลายด้านอายุ การศึกษา ความเชื่อ และอาชีพ ส่งผลให้ผู้ผลิตเนื้อหาอาจไม่ สามารถเข้าใจถึงความต้องการของกลุ่มผู้ฟังได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การเข้าใจและรู้ถึงความต้องการของ กลุ่มเป้าหมายจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ผู้บริหารสถานีสามารถปรับปรุงการทำงานและเนื้อหาการออกอากาศให้ ตรงกับความต้องการของผู้ฟังได้มากขึ้น ลักษณะของผู้ฟัง (Guantlett David, 2007) มีดังต่อไปนี้

A nalysis ใครคือกลุ่มผู้ฟัง มีจำนวนเท่าใด

U nderstanding หัวข้อที่จะนำเสนอผู้ฟังมีฐานความรู้แค่ไหน

D emographics ผู้ฟังมีอายุเท่าไร เพศใด จบการศึกษาใด

I nterest ทำไมผู้ฟังจึงเปิดรับฟัง ใครให้เปิดฟัง

E nvironment แล้วสถานีวิทยุจะอยู่จุดใด จะมีผู้ฟังสนใจหรือไม่

N eeds ความต้องการของผู้ฟังคืออะไร แล้วเราต้องการสื่อสารอะไรไปให้ผู้ฟัง

C ustomized และอะไรคือสิ่งที่สถานีต้องการจะสื่อสารสู่ผู้ฟัง

E xpectations แล้วผู้ฟังคาดหวังที่จะเรียนรู้หรือได้ฟังจากสถานีของเรา

การศึกษาจากผู้ฟังเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสถานีวิทยุเพราะช่วยให้การดำเนินรายการสามารถตอบสนอง ต่อความต้องการของผู้ฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยและเข้าใจกลุ่มผู้ฟังช่วยให้สถานีสามารถปรับตัว ให้เข้ากับภารกิจและวัตถุประสงค์ของตนได้ดีขึ้น ทั้งนี้ในปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อออนไลน์ได้เข้ามา มีบทบาทสำคัญ เช่น โทรศัพท์มือถือ ยูทูบ ไลน์ เฟซบุ๊ก โซเชียลมีเดีย และแอปพลิเคชันที่หลากหลาย รวมถึง แพลตฟอร์มใหม่ ๆ เช่น Clubhouse และพอดแคสต์ ที่ช่วยให้ผู้ฟังสามารถมีส่วนร่วมโดยการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล และตอบโต้กันได้แบบเรียลไทม์ ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในทุกช่วงวัย

สรุป

การเผยแผ่ธรรมผ่านสถานีวิทยุในยุคปัจจุบันเป็นการสื่อสารที่ยึดหลักความเชื่อมั่นในตนเองและกฎ แห่งกรรม เน้นสติและปัญญาในการสื่อสาร ทั้งต่อผู้ฟังและตัวเอง โดยเน้นสื่อสารทางบวก สร้างความสุขและ พัฒนาชีวิต ทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรม เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข การเผยแผ่ธรรมที่ดี ต้องมีความสำรวม มีคุณธรรม ใช้ภาษางดงาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี อดทน เสียสละ และปรับการเผยแผ่ธรรมให้ หลากหลาย ทันสมัย และเข้าใจง่าย เพื่อดึงดูดผู้ฟังทุกเพศทุกวัย

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2531). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม
- สุวัฒน์ จันทระจาง. (2540). ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2550). สื่อสารมวลชนเบื้องต้น วัฒนธรรม และสังคม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. (2554). การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.